

8. Панченко Т. Регіон / Т. Панченко // Політологічний енциклопедичний словник / уклад. : [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – С. 619.

9. Пістун М. «Танцюймо» від пропорцій розвитку / М. Пістун // Урядовий кур'єр. – 2011. – 13 січ. – С. 19.

*Музиченко Ганна В'ячеславівна, доктор політичних наук, професор
Південноукраїнський національний педагогічний університет
ім. К. Д. Ушинського (м. Одеса)*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Головні тенденції соціальних та економічних змін ХХ ст. сприяли осмисленню регіону як єдиної істотної форми у різноманітті просторового світу. Одночасно регіональне різноманіття трактувалося як перехідний етап до глобалізації у ступенях та типах господарювання на великих територіях, охоплених економічною активністю людини.

Серед науковців відсутня єдність щодо визначення та співвідношення понять «державна політика», «регіональна політика», «регіональний розвиток» та «просторовий розвиток». Спроба упорядкувати й пристосувати до аналізу регіональної політики в сучасній Україні здійснена автором в монографічному дослідженні, де зокрема зазначається, що вагомим напрямом будь-якої держави є просторова політика, в основі якої лежить регіональна політика розвитку» [3, с. 269].

Регіональний розвиток треба трактувати як незворотні та спрямовані якісні зміни соціально-економічної територіальної системи у просторовому аспекті, що поряд з її просторовим розвитком також включає комплексний розвиток соціально-економічних територіальних підсистем. Якщо регіональний розвиток прогресивний, то наслідком цих змін у стратегічній перспективі буде більш досконалий соціально-економічний стан територіальної системи.

Варто зазначити, що в документах ЄС термін «регіональна політика» має інший зміст. Регіональна політика Європейського Союзу – це система заходів, спрямованих на посилення єдності національних економік країн-членів ЄС і забезпечення їхнього гармонійного розвитку, а також нівелювання розходжень між регіонами й ліквідація відсталості найменш розвинутих з них.

При цьому досить часто замість терміну «регіональна політика» використовується поняття «політика гуртування», яка передбачає одночасне провадження по горизонталі (між регіонами – регіональна політика) та по вертикалі (між верствами суспільства – соціальна політика), отже відбувається зміна понятійного апарату шляхом об'єднання регіональної та соціальної політики, коли їх вже не розглядають окремо.

У західній науці регіональний розвиток є актуальним предметом досліджень, оскільки на фоні глобалізаційних процесів зростає інтерес до

проблем співвідношення глобального і локального розвитку, транскордонних зв'язків. Глобалізація та регіоналізація – це своєрідні полюси цивілізаційного поступу на початку ХХ ст., між якими замикаються національні інтереси.

Усі держави Європи здійснюють управління регіональним розвитком, реалізуючи свою просторову політику. За завданням Європейського фонду регіонального розвитку, на підставі існуючих нормативно-правових актів центром європейських регіональних та локальних досліджень при Варшавському університеті «Єврорег» розроблені головні засади державного управління регіональним розвитком у ЄС. Вони полягають у такому:

- державне управління регіональним розвитком здійснюється національним урядом. Це управління стосується виключно діяльності, яка має загальнодержавне значення, або значення, що виходить за межі компетенції окремих регіонів (наприклад, кількох регіонів). Управління розвитком окремих регіонів здійснюється органами місцевого самоврядування;

- регіональна політика (державна та місцева) безпосередньо пов'язана з просторовою політикою уряду та місцевого самоврядування. Суб'єктом діяльності просторової політики є увесь простір держави, а суб'єктом діяльності регіональної політики – окремі його частини, що мають законодавчу та виконавчу владу (органи місцевого самоврядування, місцеві держадміністрації);

- у ході децентралізації роль державного управління розвитком регіонів повинна зменшуватися на користь управління регіональним розвитком зі сторони органів місцевого самоврядування. Діяльність уряду має спрямовуватись на впровадження національної просторової політики (будівництво інфраструктури, створення збалансованої функціонально-просторової структури держави, балансу навколишнього середовища на державному рівні тощо);

- в усіх країнах ЄС державна регіональна політика завжди буде здійснюватися меншими коштами, ніж кошти, які використовуються у різних місцях простору окремими відомствами. Тому дуже важливо, щоб окремі секторні політики узгоджувалися з державною регіональною та просторовою політиками;

- регіональна політика є частиною політики розвитку. Цілі регіональної політики повинні підтримувати цілі розвитку усієї держави. Просторова політика має бути складовою довготривалої стратегії розвитку держави, а регіональна політика також стосується середньотермінових стратегічних завдань;

- головними цілями сучасної держави у найближчі 20 років є утримання високого темпу економічного росту (5 - 6% на рік), глибокі структурні зміни (секторні, майнові), підвищення конкурентоспроможності економіки у глобальній інноваційній економіці за умови збереження здатності розвиватися у майбутньому і підтримки політичної та соціальної стабільності. Цілі державної регіональної політики повинні сприяти досягненню стратегічних цілей [1, с. 31].

Досліджуючи регіональний розвиток, не можна обминути ще одну проблему, яка пов'язана із певним підходом до розуміння призначення регіонального розвитку. Зокрема. Т. С. Максимова у своїй ґрунтовній праці зазначає, що «регіональний розвиток є головною ціллю управління регіональними системами» [2, с. 18]. На нашу думку, розвиток сам по собі без конкретизації його цілей не може бути метою управління регіональними системами, тому скоріше треба говорити про використання управління регіональним розвитком у якості засобу досягнення певних стратегічних та тактичних цілей розвитку регіональної системи.

Державна регіональна політика є невід'ємною складовою загальної політики держави. Її головне завдання полягає у забезпеченні розвитку території держави відповідно до прийнятої державної стратегії. Оскільки будь-який регіон країни є унікальним та неповторним, що зумовлено структурною неоднорідністю простору у природно-географічному, ресурсному, економічному, соціальному, етнічному та політичному аспектах, то будь-яку діяльність необхідно здійснювати з врахуванням комплексу інтересів та особливостей кожного з регіонів, пріоритетності існуючих там проблем. Тому важливо сформулювати єдині принципи регіональної політики держави, які б відображали тактичні і стратегічні орієнтири політики регіонального розвитку. Одні з них можуть бути незмінними протягом тривалого часу, а інші - змінюватись разом із ситуацією у державі.

Гене́за системи державного управління регіональним розвитком України відбувалася у складних умовах. Вийшовши із тоталітарної та авторитарної систем регулювання регіонального розвитку, подолавши структурну залежність планової економіки радянського типу, система державного управління регіональним розвитком почала утверджуватись лише з часу набуття державної незалежності. Цей процес співпав із труднощами у формуванні державно-управлінської системи на європейських засадах загалом, а тому набув специфічних рис перехідного періоду. На сьогодні в Україні відсутнє теоретико-методологічне обґрунтування ефективного управлінського вирішення проблем регіонів, а їх розробка гальмується бюрократичною побудовою державного управління. Однак, проголосивши своїм пріоритетом європейську інтеграцію, Україна здійснює підготовку теоретико-методологічного підґрунтя для нової системи державного управління, спрямованої на реалізацію планів регіонального розвитку відповідно до стандартів ЄС. На сучасному етапі використання елементів передового європейського досвіду в удосконаленні державного управління регіональним розвитком України стало домінуючою тенденцією.

Принципове значення для управління регіональним розвитком України мають положення про те, що інтеграція до європейських структур неможлива без вироблення та реалізації такої моделі управління регіонами, яка б відповідала принципам управління регіональним розвитком у Європейському Союзі, сприяла б становленню нових форм співпраці між центром і регіонами,

внутрішньому міжрегіональному співробітництву та міжнародній співпраці територій.

В основу удосконалення теоретичних основ управління регіональним розвитком України повинні бути покладені певні принципи. Перший - пріоритет загальнонаціональних інтересів. Це означає, що дії всіх суб'єктів регіональної політики мають спрямовуватися на зміцнення державності України, збереження її територіальної цілісності і не загрожувати національній безпеці держави. Другий - законодавче забезпечення прав і обов'язків суб'єктів регіональної політики. Політика держави стосовно регіонів і політика самих регіонів мають врегульовуватися відповідною нормативно-правовою базою, дотримання якої створює передумови для ефективного взаємодії.

Третій - поєднання інтересів. Тактичні та стратегічні завдання регіональної політики повинні враховувати державні, регіональні й місцеві інтереси, а її практичне здійснення має «згладжувати» можливі протиріччя. Четвертий - врахування особливостей регіонів, необхідність диференційованого підходу до регулювання регіональних процесів із урахуванням історичної, природної, соціальної, демографічної та економічної специфіки територій. П'ятий - об'єктивність. Поточні завдання регіональної політики мають розкривати пріоритетні напрямки загальнонаціональної стратегії соціально-економічного розвитку й відповідати реальним можливостям ресурсного забезпечення заходів щодо їх вирішення.

Шостий - збалансування критеріїв соціальної справедливості та загальнонаціональної ефективності, особливо при виборі методів і форм державної селективної підтримки окремих територій з метою вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів. Сьомий - партнерство. Воно передбачає необхідність налагодження тісного співробітництва між органами державної влади усіх рівнів та органами місцевого самоврядування, забезпечення політичної стабільності та суспільної злагоди в процесі здійснення регіональної політики.

Ефективність політики регіонального розвитку зумовлюється не лише вибором і застосуванням сучасних принципів, але й тісними зв'язками населення з економікою, соціальною сферою та природними факторами, що найбільш характерні саме для регіонального рівня.

Формування теоретичних засад інституційного та інструментального забезпечення державного управління регіональним розвитком в Україні, незважаючи на численні спроби удосконалення, відбувається повільно. Це зумовлено частими змінами у нормативно-правовій базі, що призводить до змін і в управлінській системі, потреби в узгодженні повноважень між існуючими та новоствореними державно-управлінськими інституціями регіонального розвитку. В Україні загалом вироблені теоретичні засади інституційного та інструментального супроводу реформування системи державного управління регіональним розвитком на європейських засадах. Сформовані і діють відповідні управлінські інституції та інструменти. Проте управлінським недоліком є дублювання повноважень, недостатня визначеність у взаємодії між

різними управлінськими, неурядовими інституціями, відсутність належного управлінського забезпечення інноваційності регіонів. Вирішення зазначених проблемі зростання ролі регіонів у розвитку держави з урахуванням її євроінтеграційних прагнень може бути забезпечено шляхом запозичення позитивного управлінського досвіду держав-членів ЄС.

Список використаних джерел

1. Куліш І. М. Державне управління регіональним розвитком України в контексті європейської інтеграції : монографія / І. М. Куліш. - Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. - 252 с.
2. Максимова Т. С. Регіональний розвиток (аналіз і прогнозування): [Монографія] / Т. С. Максимова. — Луганськ : Вид-во СНУ ім В. Даля, 2003. — 304 с.
3. Музиченко Г. В. Концептуалізація державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізаційних змін : Монографія / Г. В. Музиченко. – Одеса : Друкарський дім, 2012. – 394 с.

*Наумкіна Світлана Михайлівна, доктор політичних наук, професор,
Челак Олександр Петрович, аспірант
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського» (Одеса)*

ФОРМА ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ І РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ: ЗМІСТОВНА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА ВЗАЄМООБУМОВЛЕНІСТЬ.

Питання територіальної організації влади в суспільстві завжди є актуальним для політичного дискурсу, незалежно від географічного розташування держави та історичного періоду її функціонування. Традиційно дане питання розглядається в контексті обговорення та пошуку найоптимальнішої форми державного устрою, яка відповідає умовам даного суспільства. Сучасність не є винятком, більш того, вона значно актуалізує це питання через неоднозначність тлумачення поняття «форма державного устрою», а також трансформацією уявлень про управління державою від територіальної організації до просторової політики. Отже, виникає потреба в ґрунтовному аналізі існуючих концепції організації територіального управління державою та впливу форми державного устрою на її зміст.

Визначальний вплив на організацію просторової організації влади має форма державного устрою, яка характеризує політико-територіальну організацію держави. «Особливості територіального устрою конкретної держави відображають дію різних чинників, зокрема історичні тенденції розвитку суспільства й держави, зміст і характер соціально-економічних змін у ретроспективі, географічні та природні властивості окремих регіонів, національний склад їх населення тощо» [2, с. 66].